

IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TAHDIDLAR TAHLILI

Bayboboyeva Furuza Nabijonovna,

Namangan muhandislik-qurilish instituti,

Shaharsozlik va kommunal infratuzilmani boshqarish kafedrasini mudiri, dotsent

fuzanabijonovna@mail.ru, +99890555530

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-iyun 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-iyun 2023-yil

Jurnal soni: 7

Maqola raqami: 13

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v7i7.779>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

kichik korxonalar, iqtisodiy xavfsizlik, tahdidlar, salbiy omillar, zarar, ichki tahdid, tashqi tahdid

ANNOTATSIYA

Maqolada kichik korxonalar iqtisodiy xavfsizligiga salbiy omillar va tahdidlar tahlili amalga oshirilgan. Mumkin bo'lgan zararining oldini olish, rejalashtirish va boshqarishning ayrim jihatlari optimallashtirish bo'yicha chora-tadbirlar majmuini rejalashtirish bo'yicha tegishli xulosa va takliflar berilgan.

Kirish: Dunyoning yetakchi ilmiy markazlari va tadqiqot muassasalari, mutaxassis va olimlari tomonidan tadbirkorlik subyektlarida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash borasida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Tadbirkorlik subyektlarini barqaror rivojlanishiga to'siq bo'layotgan ko'plab omillar qatorida iqtisodiy xavfsizlikka tahdid solayotgan tizimlar: mamlakat iqtisodiyotining tarkibiy deformatsiyasini kuchayishi, korxonalar investitsiya va innovatsion faolligining pasayishi, mamlakatning ilmiy-texnik salohiyati, jamiyatda mulkiy tabaqalanishni kuchayishi, tadbirkorlik subyektlari uchun e'lon qilingan moratoriyning buzilishi, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga e'tibor berilmaslik kabi ilmiy yo'nalishlar shular jumlasidandir.

O'zbekistonda kichik korxonalar faoliyati iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash sohani barqaror rivojlantirishning muhim bo'g'inini tashkil etadi. Bu borada "Mamlakatda biznes muhitini yanada yaxshilash va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlariga" alohida e'tibor qaratilmoqda. Kichik korxonalar subyektlarini barqarorligini ta'minlash va soha iqtisodiyotini tahdidlardan himoya qilishni ta'minlashda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini kamaytirish, xususiy mulk huquqini himoya qilish va uning ustuvor mavqeyini yanada kuchaytirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojini rag'batlantirishga qaratilgan institutsional va tarkibiy islohotlarni davom ettirish" vazifalarini bajarishda yetakchi rol o'ynaydi.

Shunga ko'ra, kichik korxonalar faoliyati iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashni takomillashtirishning ilmiy-amaliy asoslarini tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-noyabrda "Mamlakatda biznes muhitini yanada yaxshilash va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4525-son qarori, 2017-yil 1-fevraldagi "Tadbirkorlik subyektlariga davlat xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlarini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-2750-son, 2017-yil 31-yanvardagi "Kichik va xususiy tadbirkorlikni mikroreditlash tizimini yanada kengaytirish va soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2746-son qarorlari hamda mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot natijalari muayyan darajada xizmat qiladi.

Jamiyat taraqqiyotining tabiiy evolyutsion jarayoni bo'lgan iqtisodiyotning globallashuvi milliy miqyosda raqobatbardoshlik va iqtisodiy xavfsizlik muammolarini keskinlashtiradi. Milliy xavfsizlik iqtisodiy xavfsizlik tizimining samaradorligiga bog'liq bo'lib, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tizimini tashkil etuvchi barcha quyi tizimlar xavfsizligini ta'minlash orqali erishiladi. Iqtisodiy xavfsizlik eng muhimlaridan biridir. Milliy iqtisodiyotning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosi uning yuridik shaxslarining tashqi va ichki

omillar ta'sirida yuzaga keladigan zamonaviy chaqiruv va tahdidlarga bardosh bera olishidir. Ushbu jarayonlarning muvaffaqiyati quyidagi yo'nalishlarni amalga oshirishga bog'liq:

1) tarkibiy va texnologik modernizatsiya, investitsiya va innovatsion faoliyatga asoslangan va yangi sifat va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlovchi yangi rivojlanish modeliga o'tish;

2) ilmiy-texnikaviy salohiyatni saqlash, rivojlantirish va undan samarali foydalanish;

3) raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini amalga oshirish orqali iqtisodiyotning asosiy tarmog'i bo'lgan sanoat majmuasini boshqarish jarayonlarini takomillashtirish.

Shunday qilib, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash alohida korxonalar va umuman davlat faoliyatida strategik yo'nalish sifatida tavsiflanishi mumkin. Barcha korxonalar, ayniqsa, o'z xavfsizlik xizmatiga ega bo'lmagan korxonalar uchun iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari eng dolzarbdir. Tarkibida bunday ixtisoslashtirilgan bo'linmalarga ega bo'lmagan korxonalarda iqtisodiy xavfsizlikning ma'lum turlarini, masalan, axborot, kadrlar, ishlab chiqarish, ekologik va hokazolarni ta'minlaydigan bo'limlar yoki xodimlar bo'lishi kerak.

Turli funksiyalar va faoliyat sohalariga qaramasdan, ularning barchasi pirovardida korxonaning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlaydi, chunki har bir xavfsizlik xizmatining maqsadi belgilangan iqtisodiy maqsadlarga erishish uchun zarur shart-sharoitlarni har tomonlama ta'minlashdir. Yakkarta tartibdagi korxonalar darajasida iqtisodiy xavfsizlik deganda uning hayotiy iqtisodiy manfaatlarini huquqiy, tashkiliy va texnik choralarini qo'llash orqali tahdidlarning ichki va tashqi manbalaridan himoya qilish holati tushuniladi.

Korxonaning iqtisodiy xavfsizligini aniqlashning eng keng tarqalgan usuli bu resurs yondashuvidir. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash uchun korxonalar quyidagi resurslarning kombinatsiyasidan foydalanadi (Avdiyskiy, Bezdenejix, 2014):

1) kapital resursi. Kompaniyaning ustav kapitali qarzga olingan moliyaviy resurslar bilan birgalikda korxonaning asosini tashkil qiladi va dastlab korxonalar ta'sislarida mavjud bo'lmagan boshqa korporativ resurslarni olish va saqlash imkonini beradi;

2) kadrlar resursi. Korxonalar rahbarlari, muhandis-texnik xodimlari, ishlab chiqarish ishchilari va ishchilari o'z bilim, tajribasi va malakasi bilan ushbu biznesning barcha omillarini boshqaradigan va bog'lovchi, tadbirkorlik mafkurasini amalga oshirish va biznes maqsadlariga erishishni ta'minlovchi asosiy bo'g'in hisoblanadi;

3) axborot va texnologiya resursi. Siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik vaziyatning o'zgarishi, kompaniya bozorlari to'g'risidagi ma'lumotlar, shuningdek, biznesni tashkil etish va boshqarish usullarida yangi bo'lgan biznesning barcha jihatlari to'g'risidagi ilmiy, texnik va texnologik ma'lumotlar. Tashqi muhit, ishbilarmonlik muhitidagi o'zgarishlarga adekvat va o'z vaqtida javob berish, o'z tadbirkorlik faoliyatini samarali rejalashtirish va amalga oshirish;

4) mashina va jihozlar resursi. Mavjud moliyaviy, axborot texnologiyalari va kadrlar resurslari, korxonada mavjud resurslardan kelib chiqib, zarur va arzon uskunalarini sotib oladi.

5) mulk huquqi resursi. Ushbu resurs intellektual mulk obyektlaridan foydalanish huquqini, tabiiy resurslardan foydalanish uchun litsenziya va kvotani, yerdan foydalanish huquqlarini o'z ichiga

oladi. Ushbu resursdan foydalanish kompaniyaga o'zining qimmatbaho tadqiqot va ishlanmalarini amalga oshirmasdan ilg'or texnologik ishlanmalarga qo'shilish imkonini beradi.

Adabiyotlar sharhi: Yuqorida aytib o'tganimizdek, korxonaning iqtisodiy xavfsizligi – bu tahdidlarning oldini olish va korxonaning barqaror ishlashini ta'minlash uchun resurslardan eng samarali foydalanish holati.

Iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlar – bu korxonaning normal faoliyatiga va uning mavjudligiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan tashqi va ichki omillarning kombinatsiyasi. Xavf deganda korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadigan boshqa xarakterdagi noaniq natijalarni olishning real imkoniyati mavjud bo'lgan harakat yoki harakatsizlik oqibatlari tushunilishi kerak. Yuqoridagi ta'rifdan "xavf" tushunchasining mohiyatini tashkil etuvchi asosiy elementlarni ajratib ko'rsatish mumkin (Granaturov, 2002)

1) tanlangan alternativa amalga oshirilgan maqsaddan chetga chiqish ehtimoli;

2) istalgan natijaga erishish ehtimoli;

3) maqsadga erishishga ishonchsizlik;

4) noaniqlik sharoitida tanlangan muqobilni amalga oshirish bilan bog'liq moddiy, ma'naviy va boshqa yo'qotishlar ehtimoli.

Deyarli barcha ichki tahdidlar haqiqiy va boshqarilishi mumkin. Tashqi tahdidlarga boshqarib bo'lmaydigan ekologik omillar, masalan, tashqi tizimlarning buzilishi, texnologik siljishlar va favqulodda vaziyatlar kiradi deb ta'riflaydi Batova I.B. o'zining ilmiy sharhlarida. (Batova, 2015)

Sinyavskaya T.G. va Tregubova A.A. esa xavf va tahdid tushunchalarini aniqroq ajratish kerak deb ta'kidlaydi. Ularning ilmiy farazlari bo'yicha xavf – bu ma'lum bir alternativa bilan bog'liq bo'lgan resurslar yoki daromadlarning potensial yo'qolishi. Risk va menejment uzviy bog'liqdir. Iqtisodiy tавakkalchilik muayyan xavf va tahdidlarning ta'siri natijasida, ya'ni ma'lum obyektiv sharoitlarda yuzaga kelgan vaziyatning ehtimollik xususiyatiga ega bo'lgan hollarda yuzaga keladi. Xavf, o'z navbatida, u yerda "imkoniyat, juda yomon narsa tahdidi, qandaydir baxtsizlik" sifatida talqin qilinadi. Ya'ni, ma'lum ma'noda tahdid va xavfni sinonim deb hisoblash mumkin. Xavfdan farqli o'laroq, tahdid keng tushuniladi hamda salbiy va ijobiy natijalarga erishish imkoniyatiga xos bo'lgan vaziyatni nazarda tutadi. Shuning uchun tahdidlar va xavf-xatarlar ba'zi xavf manbalarini ifodalaydi. Ularning barchasi iqtisodiy jihatdan ikkita katta guruhga bo'linadi: tashqi va ichki. Ta'sir doirasi esa quyidagilardan kelib chiqishi mumkin (Sinyakovskaya, Tregubova, 2015):

1) bozor sharoitlarining o'zgarishi;

2) loyihalarni ishlab chiqishda xatolar va noto'g'ri hisob-kitoblari;

3) ish rejalarini buzish;

4) tabiiy hodisalar va texnogen avariyaalar;

5) siyosiy qarorlar;

6) jinoyatlar.

V. Abramovning ilmiy farazlari bo'yicha iqtisodiy xavfsizlikka tahdid o'zining yakuniy ko'rinishida ma'lum bir turdagi zarar sifatida belgilanishi mumkin, uning integral ko'rsatkichi ma'lum vaqt davomida iqtisodiy salohiyatning pasayish darajasini tavsiflaydi. Tahdid deganda milliy iqtisodiy manfaatlarni amalga oshirishga to'sqinlik qiluvchi yoki xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun xavf

tug'diruvchi shart-sharoitlar, jarayonlar, omillar majmuyi tushuniladi. (Abramov, 2010)

Agar biz biznesning iqtisodiy xavfsizligi haqida gapiradigan bo'lsak – deb yozadi M.A. Bendikov, u holda tahdid – bu biznesning normal ishlashini buzish va o'z maqsadlariga erisha olmasligi, xususan, har qanday turdagi muammolarni keltirib chiqarishi yoki buzilishi ehtimoli yoki ehtimoli bo'lgan voqealar evolyutsiyasi. (Bendikov, 2011)

V. Abramov esa yagona iqtisodiy makonda beqarorlashtiruvchi omillar harakatlarining o'xshashligiga qaramay, tashkiliy-iqtisodiy tuzilmalar ierarxiyasining turli darajalarida iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlarning namoyon bo'lish shakllari har xil deb ta'riflaydi. Bu global omillarga ishlab chiqarishning umumiy pasayishi, moliyaviy tizimning tanazzulga uchrashi, ijtimoiy keskinlikning kuchayishi, jamiyat va iqtisodiyotning kriminallashuvi, raqobatbardoshlikning yanada zaiflashishi va boshqalar kiradi. Turli adabiyotlarda korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlarning ko'plab tasniflari mavjud (Abramov, 2010):

1) manba bo'yicha (ichki, tashqi);

2) sodir bo'lish xususiyatiga ko'ra (siyosiy, jinoiy, raqobatbardosh, kontragent va boshqalar);

3) amalga oshirish ehtimoli bo'yicha (real, potensial);

4) tajovuz qilish obyekti (ma'lumotlar, xodimlar, moliya, tovarlar, moddiy boyliklar, ishchanlik obro'si va boshqalar);

5) iloji bo'lsa, bashorat qilish (bashorat, oldindan aytib bo'lmaydi);

6) kutilayotgan zararning kattaligi bo'yicha (halokatli, sezilarli, qiyinchilik tug'diruvchi);

7) boshqa tasniflash xususiyatlari.

V.S. Gusev o'zining ilmiy qarashlarida korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlarning boshqa tasniflari mavjud deb ta'kidlaydi. Eng keng tarqalgani tahdidlarning ichki va tashqi bo'linishi. Korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga ichki tahdidlar, birinchi navbatda, korxonada xodimlarning iqtisodiy faoliyat jarayoniga mumkin bo'lgan ta'siri bilan bog'liq. Xodimlarning ta'siri faol yoki passiv bo'lishi mumkin, masalan, beparvolik. Korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga bevosita yoki bilvosita zarar yetkazishda xodimlarning faol ta'siri, birinchi navbatda, korxonada mulkini boshqa miqyosda o'g'irlashda, korxonada resurslaridan o'z maqsadlari uchun foydalanishda, ichki ishlarda, shuningdek, korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga ta'sir qilishda namoyon bo'ladi. Tadbirkorlik, xavfsizlikni ta'minlash, hujjatlar va ishlanmalarni uzatish, dasturlar va ma'lumotlarni nusxalash uchun texnik bazaning yetarli emasligi. (Gusev, 2010)

Tadqiqot metodologiyasi: Tadqiqotning metodologiyasi kichik ishlab chiqarish korxonalarida iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining rivojlanish masalalariga bag'ishlangan.

Tahlil jarayonida turli olimlar qarashlari o'zaro taqqoslangan. Kichik ishlab chiqarish korxonalarida xavfsizlikka tahdidlar holati olimlarning ilmiy tadqiqotlaridan kelib chiqib baholangan va abstrakt-mantiqiy fikrlash orqali tegishli xulosalar shakllantirilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi: Korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga tashqi tahdidlar korxonadan tashqarida yuzaga keladi. Ichki tahdidlar esa albatta korxonaning ichki mavjud muammolarining salbiy oqibatlari yig'indisidir. Fors-majior holatlar esa favqulodda vaziyatlar oqibatida yuzaga keladigan iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlar turidan biridir. Iqtisodiy xavfsizlikka yuzaga kelishi mumkin bo'lgan asosiy tashqi, ichki va fors-majior tahdidlarni ta'riflovchi xarakterli xususiyatlari quyidagi jadvalda keltirilgan.

Korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlar

1-jadval

Iqtisodiy xavfsizlikka tahdid turlari	Iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlarning xarakterli xususiyatlari
Tashqi	1) mamlakatdagi siyosiy va iqtisodiy vaziyatning noqulay o'zgarishi; 2) qimmatli qog'ozlar bozorida spekulyativ operatsiyalar; 3) nazorat qiluvchi organlarning noqonuniy tekshiruvlari; 4) davlat organlari tomonidan korxonaning keyingi faoliyatiga oid noqonuniy qarorlar; 5) davlat organlari, ommaviy axborot vositalari vakolatlaridan foydalangan holda firmalar faoliyatining falajlanishi; 6) dushman tomonidan egallab olish, tutilishlar – reyder hujumlari; 7) raqobatchilarning noqonuniy harakatlari: moliyaviy bostirish, aqliy bostirish, sanoat josusligi, muhim xodimlarni brakonerlik, bitimlar va boshqa kelishuvlarni buzish, bevosita jismoniy ta'sir qilish, kompaniya faoliyatiga putur yetkazish.
Ichki	1) samarasiz moliyaviy rejalashtirish; 2) aktivlarni samarasiz boshqarish; 3) bankrotlik.
Fors-majior holatlari	1) tabiiy ofatlar; 2) harbiy mojarolar

M.A.Bendikov g'oyasi bo'yicha tashqi, ichki va fors-major holatlarining iqtisodiy xavfsizlikka ta'sirini past, o'rta va yuqori darajaga ajratish odatiy holdir. (Bendikov, 2011)

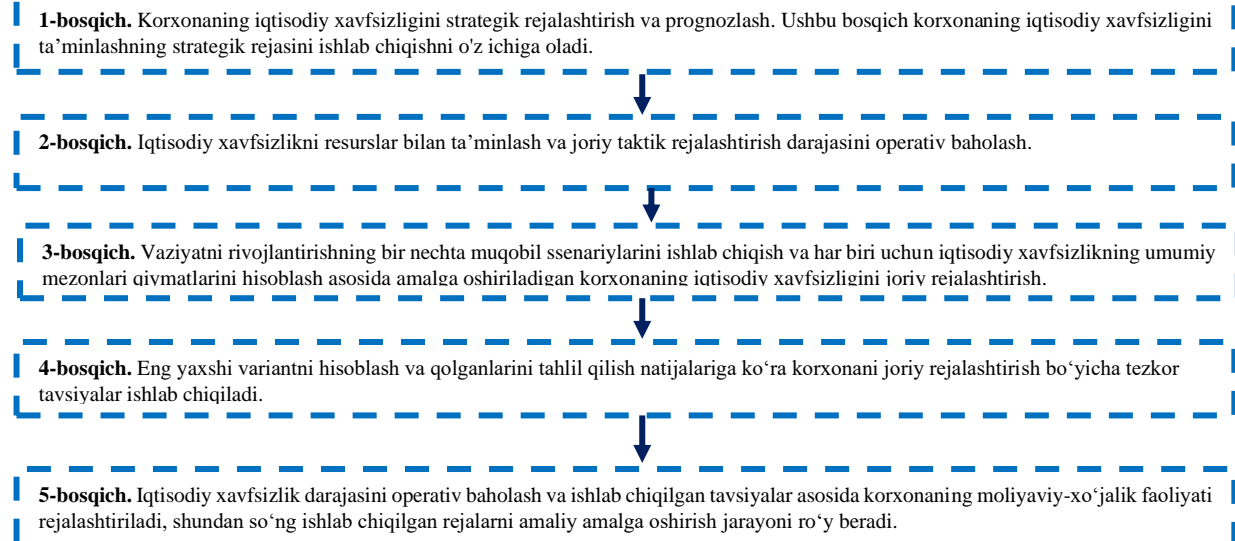
Ta'kidlash joizki, tahdid faollashuvini yaxshilaydigan bir qator omillar mavjud. Ushbu omillarni bartaraf etish tahdidlar xavfini kamaytiradi. Shuni ta'kidlash kerakki, iqtisodiyotning alohida tarmoqlariga xos bo'lgan bir qator tahdidlar mavjud, ya'ni tahdidlar tarmoq xususiyatlari bilan bog'liq. Xususan, kichik korxonalar quyidagi tahdidlar bilan ajralib turadi:

- 1) foyda olish uchun ma'muriy imkoniyatlardan foydalanish;
- 2) raqobatchilar yoki reydechilar deb ataladigan bosimni oshirish uchun ma'muriy imkoniyatlardan foydalanish;

3) ma'muriy xavf-xatarlarning kuchayishi. Bu qonun hujjatlaridagi, me'yoriy hujjatlardagi o'zgarishlar, ma'muriy va nazorat qiluvchi organlarning o'zgarishi, kompaniyaga nisbatan uning pozitsiyasining har qanday sababga ko'ra o'zgarishi;

4) korxonada mansabdor shaxslarga yoki vositachilarga, shu jumladan, uning xodimlariga qaram bo'lib qolishi.

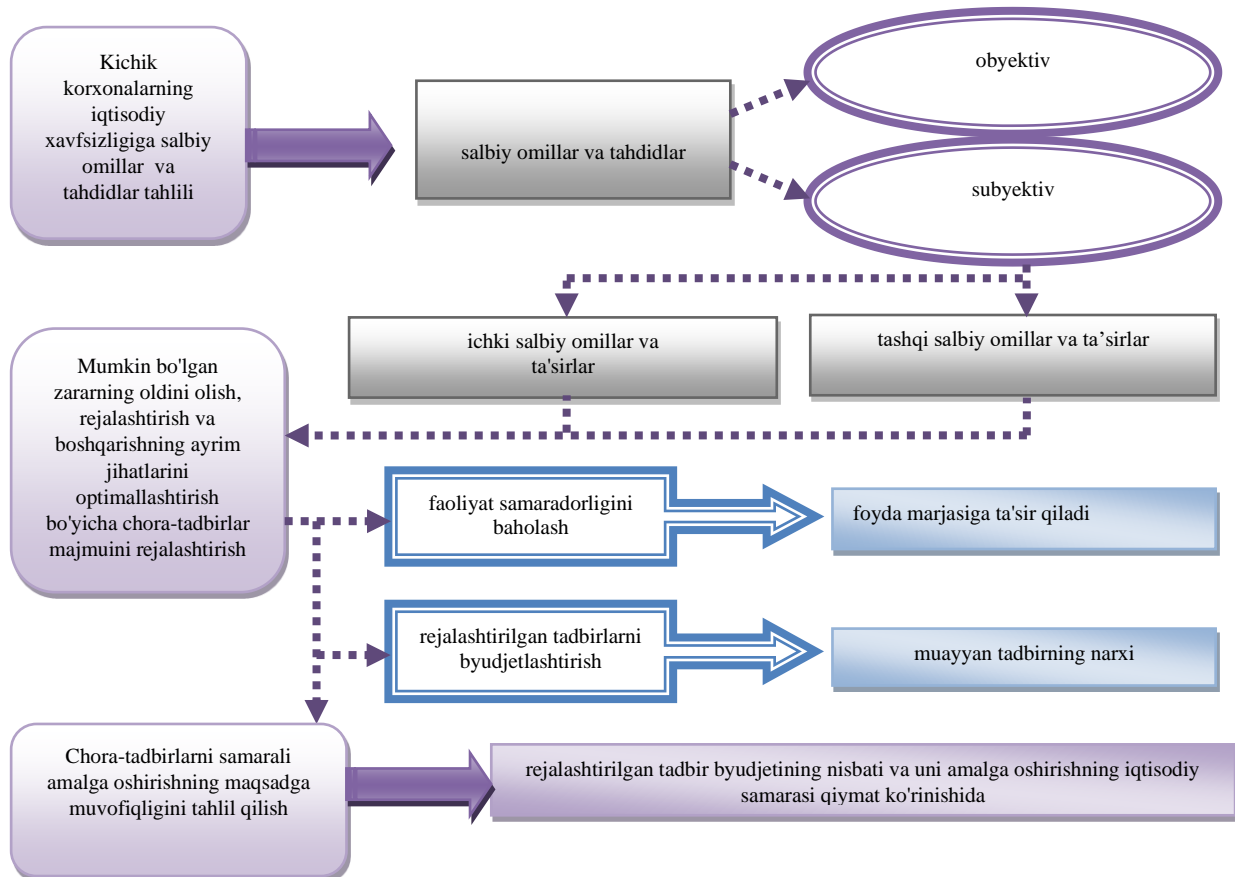
Aytishimiz mumkinki, korxonaning zarur resurs bazasini tizimli ravishda yaratish iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning eng muhim shartidir. Ushbu jarayon korxonaning strategik maqsadlari bilan birgalikda tizimli ravishda amalga oshirilishi kerak. Quyidagi 1-rasmda S.B.Barngolts tomonidan taklif etilgan korxonaning iqtisodiy xavfsizligi tizimini shakllantirishning asosiy bosqichlarini ko'rib chiqishimiz mumkin.

1-rasm. Iqtisodiy xavfsizlik tizimini shakllantirish bosqichlari (Barngolts, 2008)

Korxonaning iqtisodiy xavfsizligi uning resurslari holatini aks ettiruvchi sifat va miqdor ko'rsatkichlarining kombinatsiyasi bilan tavsiflanadi. Xususi ko'rsatkichlar asosida doimiy monitoring asosida dinamikada o'rganiladigan iqtisodiy xavfsizlik darajasining umumiy

ko'rsatkichi shakllanishi mumkin. Korxonaning iqtisodiy xavfsizligi darajasini baholash uchun ma'lumotlar xavf va tahdidlarni tahlil qilish asosida korxonaning moliyaviy, iqtisodiy va ishlab chiqarish faoliyatini tahlil qilish jarayonida aniqlanadi.

1- rasm. Salbiy omillar va iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlarni tahlil qilish

Xulosa va takliflar: Ko'pchilik kichik korxonalar bitta yo'nalishlarda ishlashga ixtisoslashgan. Ishlab chiqarishning tabiati, agar kerak bo'lsa, boshqa mahsulotlarni ishlab chiqarishga tez o'tishga imkon bermaydi. Shuningdek, u ma'lum tahdidlarni keltirib chiqaradi:

1) yuqori ixtisoslashgan korxonalar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar bozorida raqobat kuchayishi;

2) mintaqada raqobatning kuchayishi, bu mahsulotlarni tashish iste'molchi (birlamchi sanoat, bir qator tovarlarni ishlab chiqarish) uchun narxlarning sezilarli darajada oshishiga olib keladigan hollarda muhim ahamiyatga ega;

3) obyektiv sabablarga ko'ra ishlab chiqarilgan mahsulotlarga talabning pasayishi;

4) uning barcha ko'rinishlarida adolatsiz raqobat;

5) bozorni monopollashtirish.

Shaxsiy tahdidlarning mavjudligi bilan bir qatorda, kompaniyaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladigan ko'plab omillar ham mavjud. Ushbu omillarni bilish ularni aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi va shuning uchun kompaniyaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlar ehtimolini kamaytiradi.

Iqtisodiy xavfsizlikka xavf va tahdidlarni baholash uchun turli mezonlardan foydalanish mumkin. Mezonni tanlash har bir tahdidga belgi yoki belgilar yig'indisini belgilashni o'z ichiga oladi, buning asosida korxonaning iqtisodiy xavfsizligi holati to'g'risida xulosa chiqariladi. Shunday qilib, korxonaning iqtisodiy xavfsizligini

ta'minlash bo'yicha ishlar murakkab va doimiy ekanligi haqida xulosa qilishimiz mumkin. Kompaniyaning iqtisodiy xavfsizlik sohasidagi faoliyatining asosiy jihatlarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

1) tashkiliy tomoni – bu holda kompaniyaning o'zi ham, uning tashkiliy yaxlitligi ham, asosiy bo'linmalarning (bo'limlar, xizmatlar va boshqalar) normal ishlashi saqlanishi kerak;

2) huquqiy tomoni – bu kompaniyaning amaldagi qonunlarga doimiy rioya qilishini anglatadi, bu huquqni muhofaza qilish va nazorat qiluvchi organlarning kompaniyaga qarshi da'volari yo'qligida ifodalanadi;

3) axborot tomoni – xavfsizlik ichki maxfiy ma'lumotlarni turli shakllarda sizib chiqish yoki oshkor qilishdan himoyalaniş holatini saqlab turish sifatida baholanishi mumkin;

4) iqtisodiy tomoni – asosiy moliyaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarning barqaror yoki o'sish tendensiyasida namoyon.

Xulosa qilish mumkinki, xavf va tahdidlar korxonaning deyarli barcha sohalarida paydo bo'lishi mumkin. Ularning ba'zilari (tashqi) korxonaning ish sharoitlarini belgilaydi va rahbariyatdan tegishli va o'z vaqtida javob berishni talab qiladi, boshqalari (ichki) korxonani samarali rejalashtirish va boshqarish natijasida oldini olish va minimallashtirish mumkin. Kompaniyaning tahdid va xatarlarini doimiy ravishda tahlil qilish, korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga ta'siri darajasini baholash barqaror rivojlanish va yuqori raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Авдийский В.И., Безденежных В.М. (2014) Экономическая безопасность как системообразующий фактор устойчивости сложных социально-экономических систем // Безопасность бизнеса. – М.: Юрист, 2-6 с.

2. Абрамов В.(2010) Комплексная система безопасности предпринимательства // Мир безопасности.

3. Барнгольц, С.Б. (2008) Методология экономического анализа деятельности хозяйствующего субъекта: учебное пособие/ С.Б Барнгольц., М.В Мельник. – М.: Финансы и статистика, 240 с.

4. Батова И.Б. (2015) Классификация рисков и причины их возникновения // Между-народный студенческий научный вестник.

5. Бендиков М.А. (2011) Экономическая безопасность предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом, 28-35 с

6. Гранатуров, В.М. (2002) Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения [Текст] : учеб. пособие для вузов / В.М. Гранатуров. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Дело и Сервис, 160 с.

7. Гусев В.С. (2010) Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / В.С. Гусев. СПб.: Изд-во «Очарованный странник».

8. Синявская Т.Г., Трегубова А.А. (2015) Управление экономическими рисками: теория, организация, методы. Ростов н/Д.: Издательско-полиграфический комплекс РГЭУ (РИНХ), 160 с